

Tadeusz Biernat

**23RD IVR WORLD CONGRESS
LAW AND LEGAL CULTURES IN THE 21ST CENTURY.
DIVERSITY AND UNITY, SIERPIEŃ 1-6, 2007. KRAKÓW
(XXIII ŚWIATOWY KONGRES IVR)**

Zmiany zachodzące w prawie, ale także w politycznej organizacji społeczeństw współczesnych, wszystkie okoliczności, które je warunkują, zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne, są jednym z najbardziej nośnych zagadnień badawczych w obrębie nauk społecznych, a zwłaszcza filozofii i teorii prawa i filozofii społecznej. Rola teorii i filozofii prawa w konstruowaniu paradygmatu prawa stanowi ważny problem dociekań naukowych, zwłaszcza w kontekście formułowania postulatów metodologicznych odnoszących się do sposobu budowania filozofii prawa, akcentujących jednocześnie potrzebę respektowania drogi „od prawa do filozofii prawa”. Niewątpliwie jest to najważniejszy obszar badań naukowych, koncentrujący w sobie zagadnienia koncepcji prawa. Rola filozofii społecznej i analiz teoretycznych dotyczących struktury organizacyjnej współczesnych społeczeństw jest wyznaczana koniecznością określenia swoistego kontekstu dla prawa, jego uzasadnienia i usprawiedliwienia.

Ten skomplikowany obszar badawczy otrzymał bardzo ważny i wyraźny impuls, jeśli nie do zasadniczej zmiany podejmowanych problemów badawczych, to przynajmniej do bardzo poważnej refleksji nad nimi. Tym wydarzeniem był XXIII Światowy Kongres IVR (ang. skrót nazwy organizatora: Międzynarodowe Stowarzyszenie Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej), który odbywał się w Krakowie, w dniach 1-6 sierpnia 2007 roku. Nie tylko ze względu na przyjęty temat: *Law and Legal Cultures in the 21st Century. Diversity and Unity*, ale również ze względu na skalę tego przedsięwzięcia, stanowił ważne wydarzenie w wymianie myśli naukowej. Zorganizowanie Kongresu IVR powierzono Katedrze Teorii i Filozofii Prawa

Uniwersytetu Jagiellońskiego¹. Warto podkreślić, że przyjęta formuła Kongresu i zaproponowany temat stanowiły doskonałą okazję do zaprezentowania dorobku naukowego w najważniejszych dla współczesnej filozofii prawa i teorii prawa oraz filozofii społecznej kwestiach. Ścisłe rzecz ujmując, takich problemów, które znajdują się na granicy zainteresowań badawczych wielu dyscyplin, lub takich, które wyróżniają bardzo ściśle związki i zależności. Należy do nich wiele zagadnień. Brak rzeczowej, pogłębionej interdyscyplinarnej dyskusji powoduje, że każda z tych teorii, tworzona w izolacji nie wspomaga drugiej, ale też i sama traci, jeśli brać pod uwagę jej własny rozwój. Dyskusja czy polemika prowadzona tylko w ramach publikowanych opracowań naukowych nie wystarcza. Nawet jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że aktualny poziom rozwoju technologicznego w zakresie wymiany informacji stwarza nieporównywalne warunki, w stosunku do sytuacji, która występowała 20-30 lat temu, przyznać należy, że skonfrontowanie stanowisk jest najbardziej twórcze.

Zwracał na to uwagę Aleksander Peczenik, w okresie poprzedniej kadencji, do chwili śmierci w 2005 roku Przewodniczący IVR, który zawsze podkreślał, że bezpośrednia wymiana myśli jest niezastąpioną formą konfrontacji stanowisk i możliwości rozwiązywania naukowych problemów. Profesorowi Peczenikowi poświęcona była specjalna sesja plenarna Kongresu, a wspomnienie o nim i jego dorobku naukowym przygotował Aulis Aarnio.

Formuła organizacyjna Kongresu umożliwiła przedstawienie dorobku z wielu pól badawczych związanych z główną tematyką. Prezentacje odbywały się w ramach wystąpień na sesjach plenarnych (*plenary lectures*), prac grup roboczych (*working groups*) i warsztatów tematycznych (*special workshops*).

W ramach wystąpień plenarnych przedstawiono 10 referatów oraz jedną debatę. Wystąpienia plenarne, prezentowane przez wybitnych przedstawicieli teorii i filozofii prawa, dotyczyły fundamentalnych kwestii, zawsze aktualnych ze względu na kontekst omawianych zagadnień. Trzy spośród wystąpień zwróciły moją szczególną uwagę. Pierwsze, które przedstawił prof. Fred Schauer z John F. Kennedy School of Government, Harvard University. Zatytułowane było: *Is There a Concept of Law?*, a poświęcone było analizie pojęcia prawa. Drugie, zaprezentowane przez prof. Jana Woleńskiego z Uniwersytetu Jagiellońskiego, zatytułowane *Models of Legal Reasoning*, dotyczyło rozumowania prawniczego, jego formalnej i materialnej poprawności. Jest to zagadnienie bezpośrednio wiążące się z problematyką filozofii prawa. Jak stwierdza autor, rozpoczynając od kwestii rozumowania prawniczego szybko, pośrednio lub bezpośrednio, dochodzimy do problemów filozofii prawa. Z drugiej strony kluczowe zagadnienia filozofii prawa wiodą nas wprost do kwestii rozumowania prawniczego. Trzecie z plenarnych wystąpień, które chciałbym wyróżnić, przedstawił prof. Mark Van Hoecke z Catholic University of Brussels; zatytułowane było *European Legal Cultures in a Context of Globalisation* i analizowało pojęcia

¹ IVR is the Association. „This Association, which was founded on 1 October 1909, is called »International Vereinigung für Rechts und Sozialphilosophie« (English: „International Association for Philosophy of Law and Social Philosophy”, French: „Association internationale de philosophie du droit et de philosophie sociale”) abbreviated in all three official languages as „IVR” (Międzynarodowe Stowarzyszenie Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej). „The purpose of the Association is the cultivation and promotion of legal and social philosophy on the national and international level. The Association is open to every scholarly direction”. Statut IVR na stronie: <http://www.cirfid.unibo.it/ivr/>.

kultury prawa z perspektywy badań porównawczych nad prawem oraz z perspektywy „europeizacji” i „globalizacji” prawa. Interesujące uwagi, zwłaszcza na temat relacji kultury i tradycji, a co za tym idzie – kultury prawnej i tradycji prawnej, były podstawą do formułowania ciekawych wniosków. Za jedno z najbardziej interesujących należy uznać te, które dotyczą kwestii edukacji prawniczej.

Zwrócenie uwagi na powyższe referaty jest tylko próbą wskazania na znaczenie poruszanych tematów z punktu widzenia teorii i filozofii prawa. Nie oznacza to, że pozostałe, a zwłaszcza wystąpienie prof. Zenona Bańkowskiego z Edinburgh University, zatytułowane *Bringing the Outsider in the Ethical Life of Legal Institutions*, oraz debata, w której przeciwstawne poglądy zaprezentowali prof. Eugenio Bulygin z National University of La Plata (Argentyna) i prof. Manuel Atienza z University of Alicante (Hiszpania) były mniej interesujące².

Prezentacje, które były przygotowane w ramach 10 tematycznych *Working Groups*, w znacznej mierze nawiązywały do głównych tematów z wystąpień plenarnych, a ich pole zainteresowania można podzielić na trzy kategorie: problemy kultury prawa rozważane z punktu widzenia terytorialnego i globalizacji, zagadnienia dotyczące pojęcia prawa, argumentacji prawniczej i logiki prawniczej, stosowanie prawa i etyka prawnicza³.

W 44 zorganizowanych *Special Workshops* wybór tematów był o wiele większy, a przedstawiana problematyka nie tylko była zróżnicowana, ale także obejmowała bardziej szczegółowe zagadnienia⁴. W tej formie zorganizowanych wystąpień znalazł się również *workshop* zorganizowany i przygotowany przez piszącego te słowa. *Special Workshop* – „Politics of Law and Legal Policy” był okazją do zaprezentowania wyników badań w zakresie polityki prawa i skonfrontowania ich ze stanowiskiem badacza z innych ośrodków.

Podstawą zorganizowania tak określonych tematycznie warsztatów było zaprezentowanie wstępnych wyników badań z projektu badawczego Nr 1H02A 040 28 „Polityka prawa”, realizowanego przez zespół pod kierownictwem Tadeusza Biernata na Wydziale Prawa i Administracji w Krakowskiej Szkole Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. W warsztatach wzięli udział uczestnicy zarówno z Polski, jak i z zagranicy.

W ramach wystąpień członków zespołu badawczego prof. Krzysztof Pałeczki przedstawił model polityki prawa w odniesieniu do nowych obszarów legislacji, podkreślając zależność między aksjologicznie zdeterminowanymi celami a dyrektywami prowadzącymi do uzgodnienia przekonań aksjologicznych i kognitywnych prawodawcy i adresatów regulacji.

Tadeusz Biernat przedstawił model polityki tworzenia prawa. Model określany jako „inkluzyjny” jest budowany na założeniu syntezy ukierunkowanych działań politycznych (*policy*) w określonych dziedzinach i decyzji prawotwórczych w tym obszarze. Synteza jest oparta na dokonującym się równolegle usprawiedliwieniu

² Wszystkie referaty prezentowane w wystąpieniach plenarnych zostały opublikowane w: *Law and Legal Cultures in the 21st Century: Diversity and Unity, 23rd IVR World Congress August 1-6, 2007 Kraków, Poland*, red. T. Gizbert-Studnicki, J. Stelmach, Warszawa 2007.

³ Working Groups Abstracts, [w:] *ibidem*.

⁴ Special Workshops Abstracts, [w:] *ibidem*.

i uzasadnieniu podejmowanych działań i opartej na tym koordynacji dyskursu politycznego i prawnego. Znaczenie tak charakteryzowanego modelu polega na możliwości jego wykorzystania przy podejmowaniu trudnych tematów legislacji, zjawiska charakterystycznego dla systemów w okresie transformacji. Prof. Lech Morawski w szczegółowy sposób przedstawił model polityki stosowania prawa. Wychodząc od doktrynalnej charakterystyki stosowania prawa przez sądy, doktryny wstrzemięźliwości sędziowskiej i sędziowskiego aktywizmu, przedstawił argumentację na rzecz politycznego zaangażowania sądów w procesie stosowania prawa. Posługując się pojęciem polityki partykularnej i konstytucyjnej, wskazał na obowiązek i wytyczył granice zaangażowania. Dr hab. Janina Czapska zaprezentowała analizę dyskursu publicznego w kreowaniu polityki kryminalnej.

Zostały również przedstawione wystąpienia pięciu uczestników niebędących członkami tego zespołu badawczego. Prof. Makoto Usami z Tokyo Institute of Technology wygłosił referat *Law as Public Policy: Justice and Interest*, zawierający ciekawe i inspirujące tezy na temat możliwości połączenia na poziomie teoretycznym przesłanek działania politycznego i filozoficznych uzasadnień prawa. Prof. Rafael R. Prieto z Universidad Pablo de Olavide de Sevilla (Hiszpania) przedstawił temat *Normativist Reductionism or Normativist Entrenchment*. Prof. James R. Maxeiner z University of Baltimore School of Law w wystąpieniu zatytułowanym *Policy & Methods in German and American Law* przedstawił zagadnienie swoistego rodzaju antynomii między sprawiedliwością, pewnością prawa i polityką, ukazując, w jaki sposób nauka prawa może pomóc osiągnąć zbliżenie tych rywalizujących odniesień. W trakcie dyskusji nad tym wystąpieniem wyeksponowane zostały trudności, jakie napotyka się przy ustaleniu relacji polityki i prawa, przykładem było m.in. skonfrontowanie stanowisk prof. Morawskiego i Maxeinera, którzy wychodząc w swoich rozważaniach z identycznych przesłanek, dochodzili do zupełnie odmiennych uzasadnień dla decyzji prawnych podejmowanych w ramach sądowego stosowania prawa. Uczestniczący w workshopie prof. Leszek Leszczyński z UMCS w Lublinie w wystąpieniu zatytułowanym *Legislative Policy and Judicial Discretion: a Case of the General Clauses* omawiał funkcje klauzul generalnych zarówno w odniesieniu do kwestii polityki tworzenia prawa, jak i do sędziowskiego aktywizmu. W obradach brał udział także prof. Pasquale Policastro z Uniwersytetu Szczecińskiego, prezentując spojrzenie na temat polityki prawa od strony instytucjonalnej i działania zaangażowanych w realizację prawa różnych podmiotów. Ten typ analizy był oparty na charakterystycznych cechach funkcjonowania włoskiego systemu.

XXIII Kongres IVR był doskonale zorganizowanym forum wymiany myśli naukowej, a poruszane zagadnienia można uznać za reprezentatywne dla światowej debaty na temat współczesnej teorii i filozofii prawa, filozofii społecznej oraz wielu innych dyscyplin naukowych, takich jak np. teoria polityki.

Był to również kongres wyborczy, gdzie dokonano wyboru nowego przewodniczącego, którym został prof. Neil MacCormic z University of Edinburgh. Jednym z wiceprzewodniczących został prof. Marek Zirk-Sadowski z Uniwersytetu Łódzkiego. Z grona innych uczestników Kongresu z Polski, piszący te słowa został wybrany jednym z dwóch audytorów IVR na kolejną kadencję. Ustalono również, że najbliższy Kongres odbędzie się w 2009 roku w Pekinie.